

УДК 94(460) «2004/2011»

Іваницька О. П., ДонНУ

ПРІОРИТЕТИ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛІСТИЧНОГО УРЯДУ Х. Л. РОДРІГЕСА САПАТЕРО У 2004 – 2011 РОКАХ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР

У статті окреслена й проаналізована програма соціалістичного уряду Х. Л. Родрігеса Сапате́ро у міжнародній та зовнішньополітичній царині, її новації та відмінності від програми попереднього народнопартійного уряду, провідні напрямки та пріоритети європейської політики: двосторонні відносини з європейськими країнами, стосунки з ЄС, підходи до розв'язання проблеми Гібралтару у іспано-британських відносинах.

Ключові слова: Іспанська соціалістична робітничка партія (ІСРП), Х. Л. Родрігес Сапате́ро, зовнішня політика, «новий курс», «доктрина Сапате́ро», Європейський Союз, Гібралтар, НАТО.

На шляху демократичного транзиту постфранкістській Іспанії належало розв'язати одне з найсуттєвіших державних завдань – підготувати й реалізувати нову зовнішньополітичну стратегію, головна мета якої полягала у набутті нею суб'єктності у міжнародних відносинах та повноцінній інтеграції у європейські та світові процеси [1, с. 247–321; 2, с. 245–306].

Іспанська історіографія виділяє загалом дві моделі зовнішньої політики, які сповідували й практикували постфранкістські уряди, і які різняться одна від одної базовими принципами й пріоритетами. Перша модель, в основу якої було покладено атлантизм та унілатералізм, тобто пріоритетну співпрацю з США та НАТО, реалізовували уряди Союзу демократичного центру (СДЦ) на чолі з Адольфо Суаресом й Леопольдо Кальво Сотело та Народної партії (НП) з Хосе Марією Альфредо Аснаром Лопесом. Іншу зовнішньополітичну модель, яка отримала назву європейської з акцентом на першочергову співпрацю з європейськими структурами та європейськими країнами, та мультилатералізмом, впроваджували уряди соціалістів (Іспанська соціалістична робітничка партія – ІСРП), очолювані Феліпе Гонсалесом Маркесом та Хосе Луїсом Родрігесом Сапате́ро [3, с. 112–118; 4, с. 53–59].

Для сьогоденної України на тлі болісного й суперечливого торування шляху в європейські структури вивчення досвіду Іспанії в царині практичної реалізації нею європейського вектору має не тільки наукове, а й винятково практичне значення. Актуалізація цієї проблематики для нас підсилюється також певною спорідненістю історичних доль України та Іспанії у ХХ столітті (поляризація спільнот, громадянська війна, тривале існування тоталітарно-авторитарних режимів, демократичний транзит тощо). Варто врахувати той факт, що Королівство Іспанія, переживши тривалий час міжнародної ізоляції, в історично короткий час стало членом ЄС та НАТО і посіло чільне місце у середовищі провідних європейських країн.

Водночас у вітчизняній історико-політологічній літературі урядування другого соціалістичного уряду Х.Л.Родрігеса Сапате́ро у царині європейської політики належним чином не розв'язане, хоча відродно відзначити появу перших наукових розвідок молодих іспаністів Смирнової М.Є. [5], Федорової К.О. [6]. З проблематики Гібралтару у міжнародних та іспано-британських відносинах захищена кандидатська дисертація [7].

Російська іспаністика, опираючись на давні й серйозні традиції, представлена низкою колективних та монографічних досліджень з новітньої історії Іспанії, в яких аналізується (в одних лише дотично, в інших більш детально) зовнішня політика уряду Сапате́ро [8; 9; 10; 11], наукових статей [12; 13; 14; 15]. Чільне місце серед здобутків російської іспаністики займає комплексне, унікальне за хронологічним та географічним діапазоном, обсягом використаних джерел та історіографічної бази, дослідження авторського колективу «История внешней политики Испании». Проте, попри всі позитивні сторони цієї праці, опублікованої у

2013 році, зовнішньополітична діяльність соціалістичного уряду Х.Л.Р.Сапатеро і, зокрема, її європейський напрямок, у ній не проаналізовано.

Найбільш розлого й різнопланово досліджувана нами проблематика вивчається іспанськими науковцями [3; 4; 16; 17].

Враховуючи все вище зазначене, мета й завдання нашої наукової розвідки полягають в узагальненні історіографічних здобутків і аналізі концепції «нового курсу», зокрема, європейської стратегії, її практичної реалізації урядом соціалістів, очолюваних Х.Л.Родрігесом Сапатеро, в 2004 – 2011 роках.

У березні 2004 року ІСРП на чолі з Хосе Луїсом Родрігесом Сапатеро перемогла на парламентських виборах. Соціалісти проголосили «новий курс», який найбільш виразно простежується у зовнішньополітичній царині. Невипадково у програмних документах ІСРП першим пунктом зазначалось: «Ми відновимо консенсус з питань зовнішньої політики, зруйнований урядом НП». Голова конгресу депутатів Мануель Марін писав, що з перемогою соціалістів склалися сприятливі можливості для повернення до «зовнішньополітичної моделі, яка мала тверду підтримку більшості політичних сил, що особливо важливо, іспанської громадської думки». Увагу було вирішено сконцентрувати на трьох моментах: організації виведення іспанських військ з Іраку; вироблення політики, яка дозволить «замортизувати» небажані для Іспанії наслідки розширення Євросоюзу на схід (насамперед у плані скорочення виплат Мадриду з комунітарних фондів ЄС); проведення корекції двосторонніх відносин з США з тим, щоб віднайти найбільш прийнятний для обох сторін баланс інтересів [4].

У концептуальному плані уряд ІСРП взяла на озброєння принципи багатополарності і примату міжнародного права, і в цьому, на думку аналітиків, також було свідчення повернення до базового доктринального змісту зовнішньополітичного курсу Іспанії. Мета курсу соціалістів полягала у тому, щоб вивести країну з дипломатичної ізоляції, запропонувати суспільству інше бачення міжнародних відносин, які більшою мірою відповідали національним інтересам, і на цій основі домогтися широкого громадського консенсусу. Переміни в іспанській дипломатії, за замислом соціалістів, повинні відбуватися у руслі зростаючого і міцніючого загальноєвропейського прагнення до зовнішньополітичної самоідентифікації і проведення узгодженого у рамках Євросоюзу курсу на світовій арені.

Разом з тим оновлена іспанська зовнішньополітична модель (її квінтесенція – «доктрина Сапатеро») стала фактом і вимагала розширення і модернізації дипломатичного інструментарію Мадрида, більш рішучого включення до нього відповідних духу епохи ефективних і не тривіальних важелів впливу, просування і захист національних інтересів у глобальному масштабі. Уряд здійснив низку конкретних кроків щодо зміцнення матеріальної бази і кадрового складу Міністерства закордонних справ, надав йому додаткові функції, зокрема, у контексті розвитку міждержавної взаємодії і економічній та інших областях, що віддзеркалилося у новій назві дипломатичного відомства – Міністерство закордонних справ і співпраці [8, с. 135–138; 18].

Вже 25 червня 2004 року, тобто через трохи більше ніж два місяці після приходу ІСРП до влади, Рада міністрів заснувала спеціальну міжвідомчу комісію з вироблення проекту Інтегральної реформи дипломатичної служби. «Кінцевою метою реформи, - підкреслювалося в урядових документах, - ставилась модернізація роботи зовнішньополітичного відомства з урахуванням змін в системі міжнародних відносин і зрісших потреб у зовнішніх зв'язках іспанських підприємств і суспільства загалом». Через рік комісія представила доповідь, яка охоплювала практично всі сторони дипломатичної діяльності, і яка містила цілісну програму її реформування.

Уряд спеціальним рішенням схвалив висновки і рекомендації міжвідомчої комісії і поклав їх в основу практичної роботи по реформуванню національної дипломатичної служби. Керівництво країни розпорядилось підготувати спеціальний закон, прикликаний регулювати міжнародні зв'язки Іспанії і діяльність зовнішньополітичних і зовнішньоекономічних державних інституцій. За перші два роки свого урядування соціалісти відкрили шість нових посольств, а офіційні іспанські делегації, очолювані міністром закордонних прав, вперше

відвідали 15 країн світу, тим самим розширивши географію зовнішніх зв'язків і контактів на високому політичному рівні.

Одночасно адміністрація ІСРП продовжила і розвила лінію на створення привабливого міжнародного іміджу Іспанії, широко задіявши засоби і методи так званої політики «м'якої сили», а саме: активного використання культурних, пропагандистських та інших «несилових» (у звичайному розумінні слова) інструментів зовнішньополітичного позиціонування іспанської держави як відкритої світу, демократичної країни, яка динамічно розвивається, і яка володіє величезною історико-культурною спадщиною і унікальним туристичним потенціалом. Щоправда, цілеспрямована політика «м'якої сили» почала формуватися ще на початку 1990-х років.

У результаті народилися такі популярні пропагандистські слогани, як «Spain is different» і «Spain the friend in Europe», які були сприйняті позитивно мільйонами іспанців. Прикладом інструмента політики «м'якої сили» може слугувати і робота Інституту Сервантеса, який займається поширенням мови й культури Іспанії у десятках країн планети [3, с. 116–118; 8, с.131–138; 18].

Загалом можна констатувати, що зовнішньополітичні пріоритети іспанських соціалістів суттєво різняться від зовнішньої політики Народної партії на чолі з Х. М.Аснаром. Найперше йдеться про методи і форми боротьби з міжнародним тероризмом. Нагадаємо, що 11 березня 2004 року (а на 14 березня, в неділю, було призначено в Іспанії другий тур парламентських виборів) у Мадриді стався найбільший за всю історію країни терористичний акт: 10 бомб практично одночасно були підірвані у трьох приміських електропотягх. Загинуло 192 особи і близько 1500 – поранено. Х.М.Аснар, діючий прем'єр-міністр, не чекаючи результатів розслідування, оголосив винними у теракті бойовиків ЕТА. Таке ж заявляли і інші високопосадовці: міністр внутрішніх справ, міністр закордонних справ. Наступного дня ЕТА заявили про непричетність до вибухів. Подальше розслідування виявило причетність Аль-Каїди до трагедії. 12-13 березня на вулиці іспанських міст вийшло близько 8 млн. осіб. Протест стосувався того, що підтримка народнопартійним урядом американської військової операції в Іраку привела до такої страшної і трагічної помсти з боку Аль-Каїди. До того ж Х.М.Аснар і його партійці обманювали націю щодо винуватців вибухів [12, с. 65–69].

Ці події визначили результат парламентських виборів. ІСРП отримала 42,6% або 11 млн. голосів виборців і 168 місць з 350 у конгресі депутатів проти 148 у Народної партії. 43-річний Х.Л.Родрігес Сапатеро сформував однопартійний уряд [12, с. 66].

Пріоритетним вектором у зовнішній політиці другого соціалістичного уряду на чолі з Х.Л.Родрігесом Сапатеро було оголошено європейський. Таким чином соціалісти повернулися до традиційного проєвропейського курсу, зазначаючи при цьому важливість союзницьких відносин і співпраці з заокеанським партнером – США. Х.Л.Родрігес Сапатеро закликав насамперед покінчити з поділом Європи на «стару» й «нову», якнайскоріше прийняти європейську конституцію і перетворити Європейський Союз на стрижень світової зовнішньої політики. В цьому контексті відбулась переорієнтація у двосторонніх стосунках з членами ЄС. Якщо Х.М.Аснар вважав, що політика ФРН і Франції суперечить іспанським національним інтересам і навіть перешкоджає зміцненню ролі Іспанії в Європі та світі і звідси провадив курс на співпрацю з іншими європейськими країнами та США, то Х.Л.Родрігес Сапатеро притримується зворотньої точки зору. Про це засвідчили перші закордонні візити соціалістичного прем'єра, здійсненні у квітні 2004 року до ФРН та Франції. Більше того, президент Франції Жак Шірак, приймаючи іспанського голову уряду, оголосив про створення вісі Берлін-Париж-Мадрид. Це слугує свідченням того, що Німеччина і Франція зацікавлені у включенні Іспанії до центрального ядра ЄС. Натомість іспанський прем'єр-міністр дав згоду на реалізацію принципу «подвійної більшості» (це категорично заперечував Х.М.Аснар), суть якого полягає в тому, що у новій Європі після прийняття Конституції рішення будуть прийматись більшістю країн, в яких проживає не менше 60% населення Союзу.

Ж. Шірак та Г. Шрöder підтримали призначення іспанця Хав'єра Солани на посаду Високого представника з питань зовнішньої політики і безпеки ЄС.

20 лютого 2005 року в Іспанії відбувся референдум з конституції ЄС. Правляча і провідна опозиційна партії (ІСРП і НП) виступили на підтримку цієї конституції. При цьому члени Народної партії спробували шантажувати уряд, загрожуючи зірвати референдум, якщо він не виконає низку вимог консерваторів (припинити «нападки» на праву партію і «гоніння» на католицьку церкву). Прийшли на виборчі дільниці лише 42% іспанців, але 77% з них висловились за конституцію. Позитивним був результат і у Каталонії, і у Країні Басків, які, як відомо, вимагають великих автономних прав, або ж навіть самовизначення у межах Іспанії. Проти конституції висловились значна частина консервативних католицьких організацій країни (гасло – «Ні безбожній Європі»), а також Об'єднана ліва [8, с. 34].

Іспанія як член Євросоюзу (з 1 січня 1986 року) після вступу в зону єдиної європейської валюти (1999 рік) і запровадження євро (з 1 січня 2002 року) закріпила своє місце у передовій групі організації. На держави-члени ЄС припадає понад 70% обсягу зовнішньої торгівлі Іспанії.

Одним з найважливіших результатів приєднання до об'єднаної Європи став відчутне зростання доходу на душу населення Іспанії – з 68% середнього по країнах-членах ЄС рівня 1986 року до 90% у 2005 році. Очевидний економічний і соціальний прогрес Іспанії заставив євровичинників у Брюсселі з плином часом заговорити про припинення чи суттєве скорочення виплат країні з комунітарних фондів. Це стало особливо актуальним після вступу до Євросоюзу 1 травня 2004 року 10 нових держав, у більшості своїй – середньорозвинених країн Центральної і Східної Європи. У цьому контексті навіть називалася дата припинення виплат Іспанії – 2010 рік, але мадридській дипломатії вдалося продовжити терміни отримання фінансової підтримки до 2013 року, що було прийнято і у країні, і за кордоном як беззастережний успіх іспанського зовнішньополітичного відомства.

Зовнішня політика Іспанії за урядування соціалістів на європейському напрямку спрямована на розв'язання низки стратегічних завдань, які мають для Мадрида пріоритетне значення: 1) розробка у межах ЄС загальноєвропейської імміграційної політики, яка надійно перекрила б канали нелегальної і неконтрольованої міграції, але у той же час забезпечила постійний притік в іспанську економіку (у потрібних межах) свіжих трудових ресурсів; 2) прийняття погодженої програми енергетичної безпеки, спрямованої на скорочення надмірної залежності Іспанії і більшості інших європейських держав від імпорту вуглецю і підвищення питомої ваги відновлювальних енергоресурсів; 3) завершення створення єдиного внутрішнього ринку ЄС і Економічного і валютного союзу з урахуванням розширення Євросоюзу з 1 січня 2007 року до 27 країн-членів; у цьому зв'язку – визначення меж можливого (і бажаного) у подальшому розширенні Європейського союзу; 4) виконання прийнятої у 2000 році Лісабонської програми розвитку «нової економіки» і вирішення кардинальної проблеми модернізації господарських структур Євросоюзу на основі широкого використання новітніх технологій, підвищення темпів зростання і конкурентноспроможності; 5) забезпечення необхідного прогресу в економічному і соціальному зближенні «старих» і «нових» членів ЄС, включаючи інтеграцію останніх в єдиний внутрішній ринок і європейську валютну систему; 6) реанімація і доведення до благополучного розв'язання процесу ратифікації європейської Конституції, а також такої реформи інститутів Євросоюзу, яка здатна підвищити їхній політичний статус і функціональну ефективність; 7) пролонгація лінії на формування і наступне впровадження у життя «Спільної зовнішньої політики і політики у сфері безпеки», що у практичному сенсі означає захист об'єднаною Європою своїх погоджених інтересів на міжнародній арені [3, с.116–118].

Виконання такої масштабної програми природно передбачає, по-перше, послідовну активізацію діяльності Мадрида в органах Євросоюзу, по-друге, розширення кола європейських країн – дієвих дипломатичних партнерів Іспанії, і, по-третє, свого роду «зовнішньополітичну спеціалізацію» – включення тих чи інших політичних і економічних питань як пріоритетних до порядку денного двосторонніх контактів і переговорів [8, с. 34].

Іспанська дипломатія, як правило, вимушена була працювати у контексті всіх вище зазначених напрямків, акцентуючи увагу час від часу на найбільш актуальних в той чи інший

момент. Наприклад, Мадрид не змірився з тим, що з першої спроби не вдалося прийняти європейську Конституцію. Прагнучи вивести конституційний процес з патового становища, правлячі кола Іспанії стали шукати способи «розморозити» проект Основного закону об'єднаної Європи і не допустити подальшої ерозії континентальної інституціональної єдності. Наприкінці січня 2007 року в іспанській столиці відбулася зустріч представників 18 європейських країн, які підтримали європейську Конституцію. Аргументуючи свою позицію, учасники форуму («єврооптимісти») підкреслили імперативний характер збереження і зміцнення політичної і організаційної єдності європейських держав перед загрозою нових міжнародних викликів. «У цьому світі, щоразу все більше глобалізованому і взаємозалежному, як ніколи раніше необхідна єдина і дієздатна Європа», - підкреслювалося в документах мадридської зустрічі. Прихильники Конституції, дебатуючи з «європесимістами», сформулювали чотири тези, які віддзеркалювали «оптимістичний» погляд на майбутнє Старого Світу і програму дії стратегічного характеру.

Перше. Європа не може залишатися лише одним спільним ринком, а повинна відігравати зростаючу політичну роль у сучасному світі і бути у змозі самостійно захищати свої інтереси. Друге. В основа європейської ідентичності лежать принципи і цінності, які поділяються переважною більшістю жителів континенту і які мають загальносвітове значення: повага прав людини і її гідності, свобода, демократія, плюралізм, правова і соціально орієнтована держава, толерантність і відсутність дискримінації. Третє. Європа громадян. Пропонується завдання більш енергійно і цілеспрямовано наближати політику до насущних потреб пересічних жителів європейських держав. Четверте. Підвищення ефективності європейських інститутів. Зокрема, йдеться про відхід від принципу дотримання консенсусу (який часто-густо заважав прийняттю назрілих рішень, як це сталося з європейською Конституцією) і запровадження правила «кваліфікованої більшості», яке, на думку іспанської дипломатії, здатне зрушити з мертвою точки «заморожені» питання європейського політичного розвитку [21, с.22 – 31].

Під час неформального саміту Євросоюзу в Лахті (Фінляндія, жовтень 2006 року) Х.Л.Родрігес Сапатеро зробив акцент на ще одній болісній для Мадрида темі – боротьбі з нелегальною імміграцією. Він визнав, що в останній час Євросоюз здійснив певні зусилля у цьому напрямку, але необхідні більш енергійні і скоординовані заходи у царині регулювання міграційних потоків. Ці заходи повинні включати запровадження строгого прикордонного контролю, припинення діяльності мафіозних організацій, які займаються «торгівлею людьми», а також достовірне інформування потенційних мігрантів про реальні потреби у трудових ресурсах в тих чи інших європейських країнах.

Наполегливість іспанської дипломатії привела до того, що у квітні 2007 року на засіданні міністрів внутрішніх справ і юстиції ЄС у Люксембурзі в міграційну політику Євросоюзу були внесені зміни, які, по суті, перенесли лінію Мадрида в цьому питанні на континентальний рівень. Більше того, Німеччина і Нідерланди звернулись до іспанської влади з проханням дати відповідні рекомендації щодо застосування розроблених заходів. Прагнучи реалізувати поставлені зовнішньополітичні завдання і взявши курс на інтенсифікацію відносин з європейськими партнерами, уряд соціалістів активізував консультації зі всіма стратегічними гравцями. Зокрема, у квітні і вересні 2006 року відбулися дві зустрічі лідерів Іспанії і Німеччини, на яких іспанська сторона розвинула ідею підготовки і підписання в рамках ЄС оновленої базової політичної угоди.

Особливу значущість іспано-німецька взаємодія набула у 2007 році у зв'язку з головуванням Берліна у Євросоюзі, Мадрида – в ОБСЄ і 50-річчям Римського договору, який заснував ЄЕС і поклав початок європейській інтеграції. Судячи з усього, у палаці Монклоа прийняли рішення всебічно сприяти тим силам в ЄС (зокрема, офіційним колам ФРН), які у ювілейному році збиралися надати імпульсу інтеграційним процесам в Європі і виробити свого роду «дорожню карту» підготовки нового варіанту європейської Конституції. У практичній площині іспано-німецька взаємодія допомогла відбити атаки «європесимістів» і «євроскептиків» і у прийнятій 25 березня 2007 року Берлінській декларації закріпити намір

країн-членів Євросоюзу «адаптувати політичні структури ЄС у відповідності з вимогами часу» і до 2009 року (дати чергових виборів до Європейського парламенту) створити оновлену спільну правову основу цього інтеграційного об'єднання. Факти засвідчують: іспанська дипломатія зберегла прихильність «європейській ідеї» і відстоювала свою позицію як на багатосторонньому, так і на двосторонньому рівні [12, с. 65–76].

Виключно ексклюзивного формату набули іспано-французькі відносини. Франція – традиційно найбільший господарський партнер Іспанії (взаємний товарообіг у 2006 році становив майже 65 млрд. євро, чи 15% спільного обсягу іспанської зовнішньої торгівлі). Французькі спецслужби надали іспанським колегам суттєву допомогу у боротьбі з терористами ЕТА. Мадрид і Париж одночасно тісно співпрацюють і гостро конкурують у районах світу, де вони переслідують власні стратегічні інтереси: Північна Африка, Середземномор'є. Звідси – інтенсивність політичного діалогу, включаючи регулярні зустрічі на найвищому рівні.

XVIII-й (2005 рік) і XIX-й (2006 рік) іспано-французькі саміти ще більше розширили діапазон двосторонньої взаємодії. Зокрема, були створені Іспано-французька рада безпеки і оборони і Форум громадського діалогу, прийняті спільні програми в енергетичній сфері, у питаннях науки і освіти, розроблялись узгоджені підходи до розв'язання міграційних проблем. Багаторічні партійно-політичні зв'язки існують між соціалістами обох країн.

Загалом Іспанія суттєво підвищила свій статус всередині ЄС, ставши одним з ключових дипломатичних гравців на просторах об'єднаної Європи.

З 1 січня 2010 року Іспанія стала країною-першопрхідцем у ЄС, узявши на себе обов'язки головування в абсолютно нових інституційно-правових координатах, визначених Лісабонським договором. Це головування корінним чином відрізнятиметься від останнього іспанського лідерства в ЄС у першій половині 2002 року, коли тільки-но розпочинав роботу Конвент з вироблення Конституційного договору ЄС.

Президентство Іспанського Королівства буде одним із найскладніших у сучасній історії ЄС, і ця складність уже нині характеризується такими основними викликами: 1) фактично, соціально-економічна ситуація в ЄС нині є депресивно-посткризовою. При цьому саме Іспанія стала одним із «лідерів» негативного економічного розвитку. Відкрито заявляється, що країна може припинити свою діяльність у зоні євро; 2) ЄС надзвичайно потребує вироблення нової стратегії економічного й соціального розвитку. Лісабонська стратегія, прийнята у 2000 році з метою зробити європейську економіку такою, що найшвидше розвивається та є найбільш конкурентноспроможною у світі, зазнала поразки; 3) Лісабонський договір ЄС, який набрав чинності 1 грудня 2009 року, визначив безпрецедентну передачу національних повноважень інститутам Європейського Союзу й істотно вплинув на саму природу головування. По суті, іспанське президентство – істотно урізане, порівняно з «долісабонськими» головуваннями, особливо у виробленні та реалізації основних напрямів функціонування ЄС у сфері зовнішніх відносин й безпеки та позиціонування ЄС на міжнародній арені; 4) можливість серйозних політичних конфліктів як між новоствореними інститутами ЄС (президент Європейської ради ЄС, високий представник з міжнародних справ і політики безпеки, генеральний секретар Ради міністрів ЄС, Європейська зовнішньополітична служба, що формується), так і між ними й національним (у даному разі – іспанським) головуванням. Передбачаючи можливість таких конфліктів, вище політичне керівництво піренейської держави заявило, що іспанське головування намагатиметься «бути тінню» нових інститутів і персон вищої ієрархії ЄС; 5) надзвичайно амбітний план зовнішньополітичної діяльності, ключовими подіями якого стануть саміти ЄС – США, ЄС – Латинська Америка, ЄС – Росія. Проте можливість згадуваних інституційних, а також особистісних конфліктів може серйозно позначитися як на іміджі Іспанії, так і на реальності досягнення необхідних практичних результатів [8, с. 34-41; 21, с. 22–32].

Іспанія відкрила у 2010 році каденцію головування нової трійки країн-членів ЄС: 1 липня 2010 року вона передала естафету Бельгії, а та, у свою чергу, – Угорщині. Відповідно до схеми формування таких державно-політичних трійок, спільну програму дій складають

також терміном на 1,5 роки. І все ж кожна держава окремо складає і подає свою власну програму президентства як більш деталізований варіант спільної програми.

Основним завданням на найближчих півтора року всі учасники трійки визначили поглиблення інтеграції та згуртованості в межах Союзу, чому сприяє Лісабонський договір. Імплементация положень цього документа, створення інституційного фундаменту для спільної зовнішньої політики, перетворення ЄС на самостійного актора на міжнародній арені, реформування у сферах економічного й фінансового управління – ось опорні точки іспанського президентства, на які було особливо наголошено прем'єр-міністром Іспанії Хосе Луїсом Родрігесом Сапатеро під час урочистої церемонії в Мадриді 8 січня, що ознаменувала старт іспанського головування в ЄС.

Іспанський уряд визначив такі сфери, робота в рамках яких буде найбільш активною впродовж перших шести місяців 2010 року: спільне управління у сфері економіки; спільна зовнішня політика і політика безпеки; соціальна політика; правосуддя і внутрішня політика. Іспанське президентство ознаменоване і глибокими перетвореннями в сфері формування спільної для країн-членів зовнішньої політики та політики безпеки. Зокрема, іспанський уряд активно сприяв формуванню Європейської зовнішньополітичної служби, яка, фактично, виконуватиме роль апарату високого представника з міжнародної справи та політики безпеки. Крайнім терміном подання бюджету для інституту, що формується, визначення його штату, уточнення структури та основних норм функціонування визначено початок квітня 2010 року. Але іспанська сторона обіцяла завершити підготовчу роботу раніше. Великою мірою такий поспіх пов'язаний із бажанням вищого керівництва ЄС устигнути закінчити ці процеси до загальних виборів у Великобританії. Майже гарантована перемога консерваторів обіцяє різко ускладнити імплементацию Лісабонського договору і, більше того, повністю переглянути принципи перебування британської держави в ЄС [21, с. 26–29].

Важливо, що ця служба розглядається саме як самостійний інститут у наднаціональній системі, а також є надією прибічників федералістського підходу до розвитку інтеграції. Зокрема, прем'єр-міністр Іспанії Сапатеро недавно заявив, щов перспективі можна розраховувати на заснування посольств ЄС, дипломатів ЄС, формування єдиної позиції в рамках НАТО для тих членів ЄС, які входять до цієї організації. І хоча на даний момент такі прогнози багатьом здаються утопічними, все-таки недооцінювати явного, хай повільного й поступального, руху у бік федералізації наднаціонального рівня не варто [21, с. 22–32].

Нині зі Гібралтаром («Скелею») пов'язано декілька проблем: по-перше, це єдине колоніальне володіння у Старому світі, яке належить Великобританії – члену НАТО, а розташоване на території іншого члена НАТО – Іспанії; по-друге, Гібралтар – найбільший європейський пункт наркотрафіку, контрабанди та відмивання «брудних грошей» (популярний іспанський письменник Артуро Перес Реверте «Королева півдня»). Іспанія через це не дораховується у своєму бюджеті десятки мільйонів євро; по-третє, тут існують мінімальні податки на фінансові операції і на зареєстровані компанії. Так, на Гібралтарі проживає 27 тис. осіб, а зареєстровано 32 тис. різних компаній (за іншими даними, 50 тис.), організацій, асоціацій, які займаються фінансовими операціями. Іспанія щорічно втрачає 8 млн. дол. від того, що не отримує податків від вітчизняних фірм, зареєстрованих на Гібралтарі; по-четверте, Гібралтар важлива військова база Великобританії і НАТО. Тут зосереджується система протиповітряної оборони, оснащена ракетами класу «земля-повітря»; двокілометрова злітно-посадочна смуга; один з найважливіших на півдні Європи вузлів зв'язку НАТО; автономна електростанція; подекуди, що у підземних сховищах знаходиться ядерна зброя і радіоактивні відходи з атомних підводних човнів, які заходять у Гібралтар.

У 1996 році Іспанія запропонувала Британії угоду про спільне управління «Скелею» на період від 50 до 100 років. Згодом іншу пропозицію: застосувати до Гібралтару модель Гонконгу, який перейшов до КНР у 1999 році: одна країна – дві системи. Лондон апелює до того, що питання про статус Гібралтару вирішують самі гібралтарці, які висловили свою волю на референдум 1967 року, на якому лише 44 особи висловились за приєднання до Іспанії, а 19 тис. – за союз з Великобританією.

У 2002 році розпочався новий раунд іспано-британських переговорів про можливість спільного управління Гібралтаром, тоді «Склея» втратила б статус британської території і підвищилась би роль Іспанії у справах Гібралтару. Проте згоди сторони не дійшли.

За повторного правління соціалістів спостерігаються деякі позитивні зміни у цьому дражливному для Іспанії питанні – проблемі суверенітету над Гібралтаром. Одразу після перемоги на виборах ІСРП відбувся візит міністра закордонних справ Великобританії Джека Стро до Мадрида і обговорення проблем Гібралтару з тамтешнім міністром закордонних справ М. А. Моратіносом. По завершенню переговорів було оголошено, що у майбутньому вперше за довгі роки двосторонніх взаємин правляча партія Гібралтару братиме участь у переговорах (тристоронній формат), а думка гібралтарців братиметься до уваги при прийнятті рішень. Одночасно іспанський уряд пообіцяв «відкласти» свої вимоги і сконцентрувати свої зусилля на створенні атмосфери довіри з гібралтарцями.

Джек Стро обговорив результати зустрічі з губернатором Гібралтару Петером Каруаною, який зазначив, що така позиція Іспанії припиняє дію Брюссельського процесу (у Брюссельській декларації 1984 року було зафіксовано згоду Великобританії обговорювати з Іспанією «проблеми суверенітету», що, однак, не привело до конкретних результатів) і розпочинаються переговори, на яких Гібралтар матиме право голосу.

У грудні 2006 року, розвиваючи позитивні зрушення в іспано-британських відносинах щодо Гібралтару, було досягнуто домовленості між Мадридом і Лондоном про відновлення авіарейсів між столицею Іспанії та «Склеєю»; про спільне використання гібралтарського аеропорту; спрощення процедури перетину кордону; про виплату пенсій іспанцям, які працювали на території колонії; про модернізацію гібралтарського телефонного зв'язку. Наприкінці 2009 року в Гібралтарі відбулася чергова зустріч у межах утвореного у 2004 році тристороннього формату (Іспанія, Великобританія, влада Гібралтару). Після переговорів міністр закордонних справ Іспанії М.А.Моратінос заявив: «Ми не поступилися жодним міліметром наших вимог, але на кілометри просунулись вперед у діалозі й співпраці, які можуть привести до остаточного розв'язання проблеми» [19, с. 90–96; 20].

Таким чином, зовнішня політика за урядування другого соціалістичного уряду Х.Л. Родрігеса Сапатеро переживала період своєрідного ренесансу, відбулося становлення нової, більш збалансованої зовнішньої політики, яка відповідала національним інтересам, і яка дозволила Іспанії запропонувати низку масштабних ініціатив у царині європейської політики, і зміцнити інтенсивність та масштаби контактів з країнами-членами ЄС.

Використана література:

1. Marin J. M. Historia politica de España. 1939 –2000 / J. M. Marin, C. Molinero, P. Ysas – Madrid: Edicion Istmo, S. A., 2001. – 511 p.
2. Arostegui J. Historia de España siglo XX. 1939 – 1996 / J. Arostegui, A. Bahamonde, C. Molinero, L. E. Otero, P. Ysas. – Madrid: Catedra, 2003. – 515 p.
3. Política exterior de España y Relaciones con America Latina. Iberoamericanidad, Europeización y Atlantismo en la política exterior española. – Madrid: Fundacion Carolina, 2011. – 590 p.
4. Garcia-Calvo C. El Papel d las Ideas, Valores y Creencias del Lider en la Definicion y Acciones de politica exterior: España 2000–2008 / C. Garcia-Calvo // Relaciones Internacionales. – 2010. – № 13. – P. 35 – 63.
5. Смирнова М.Є. Пріоритети зовнішньої політики Х. Л. Р. Сапатеро / М.Є. Смирнова // Гілея: науковий вісник – 2011. – № 43. – С.615-622.
6. Федорова К.О. Зовнішня політика Іспанії на початку ХХІ століття / М.Є. Смирнова. – Warszawa: Diamond trading tour, 2014. – 100 с.
7. Кошій Ю. В. Проблема Гібралтару в міжнародних відносинах (1956 – 2006 рр.) // Автореферат дис ...канд.. істор. наук / Ю. В. Кошій. – Київ, 2011. – 19 с.

8. Испания: траектория модернизации на исходе двадцатого века. – М.: ИЛА РАН, 2006. – 504 с.
9. Испания в начале века: учебное пособие / отв. ред. С.М.Хенкин. – М.: МГИМО (У) МИД России, 2006. – 168 с.
10. Испания: Анфас и профиль / Под ред. В. Л. Верникова. – М.: Издательство «Весь мир», 2007. – 480 с.
11. Анিকেева Н. Е. История внешней политики Испании / Н.Е. Анিকেева, В.А. Ведюшкин, О.В. Волосюк, И. Ю. Медников, С. П. Пожарская. – М.: Международные отношения, 2013. – 504 с.
12. Черкасова Е. Поворот во внешней политике Испании: амбиции и границы возможного / Е. Черкасова // *Мировая экономика и международные отношения*. – 2005. – № 8. – С.65–76.
13. Анিকেева Н.Е. Испания в конце XX – начале XXI века / Н.Е. Анিকেева // *Новая и новейшая история*. – 2006. – № 2. – С.71 – 84.
14. Анিকেева Н.Е. Особенности внешней политики Испании в период правления Хосе Луиса Родригеса Сапатеро: 2004 – 2008 гг. / Н.Е. Анিকেева // *Вестник МГИМО – Университета*, 2008. – С.10 – 19.
15. Анিকেева Н.Е. Испанские социалисты у власти (2004 – 2011 годы) / Н.Е. Анিকেева // *Новая и новейшая история*. – 2012. – № 4. – С. 80 – 93.
16. España en Europa 2004 – 2008. // *Publicaciones Monograficas*. – 2008. – № 4. – P. 1 – 23.
17. Sanchez-Cuenca I. La Política en los Gobiernos de Jose Luis Rodriguez Zapatero / I. Sanchez-Cuenca // *Historia de Nuestro Tiempo: Universidad de la Roja*, 2014. – P. 97 – 109.
18. Яковлев П. П. «Доктрина Сапатеро» – квинтэссенция внешней политики Мадрида [Электронный ресурс] / П. П. Яковлев // *Перспективы*. Электронный журнал, 2010. – Режим доступа: <http://www.perspektivy.info/print?ID=45842>
19. Сбойко Л. Гибралтарская проблема: история и современность / Л. Сбойко // *Обозреватель*. – 2008. – № 11. – с. 90 – 96.
20. Загоруйко Ю. Борьба за Склею / Ю. Загоруйко // *Дзеркало тижня*. – 2013. – 23 серпня. – С. 2.
21. Анিকেева Н. Председательство в ЕС «по-лиссабонски»: испанский раунд / Н. Анিকেева // *Современная Европа*. – 2011. – №1. – С. 22 – 32.

Иваницкая О.П. Приоритеты внешнеполитической деятельности социалистического правительства Х. Л. Родригеса Сапатеро у 2004 – 2011 годах: европейский вектор.

В статье очерчена и проанализирована программа социалистического правительства Х.Л.Родригеса Сапатеро в международной и внешнеполитической сфере, ее новшества и отличия от программы предыдущего народнопартийного правительства, главные направления и приоритеты европейской политики: двусторонние отношения с европейскими странами, отношения с ЕС, подходы к розвязыванию проблемы Гибралтара в испано-британских отношениях.

Ключевые слова: *Испанская социалистическая рабочая партия (ИСПП), Х.Л.Родригес Сапатеро, внешняя политика, «новый курс», «доктрина Сапатеро», Европейский Союз, Гибралтар, НАТО.*

Ivanytska O.P. The priorities of the foreign policy of J.L. Rodriguez Zapatero socialist government between 2004 and 2011: European trajectory.

The present paper examines and analyzes the programme of the Socialist government of J.L.Rodriguez Zapatero in the field of international and foreign policy, its novelty and differences from the programme of the previous People's Party government, main directions and priorities of the European policy: bilateral relations with European countries, relations with the EU, approaches to the solution for the problem of Gibraltar in Spain–United Kingdom relations.

Key words: *the Spanish Socialist Workers' Party (PSOE), J.L.Rodriguez Zapatero, foreign policy, “New Way”, “the Zapatero Doctrine”, the European Union, Gibraltar, NATO.*